

ÎMPLINIREA MARELUI IDEAL: ALBA IULIA, 1 DECEMBRIE 1918

În optica justă a partidului și statului nostru, a secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii noastre — tovarășul Nicolae Ceaușescu, dezvoltarea României contemporane este fundamentată pe temeinica bază de granit a istoriei multiseculare a patriei cu bogatele ei tradiții progresiste de lupte și strădanii pentru independență, unitate națională și dreptate socială.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „În educarea socialistă a maseilor, cunoașterea istoriei proprii constituie un factor important al dezvoltării conștiinței de sine a poporului, al cunoașterii a ceea ce a fost înaintat, cu adevărat revoluționar în trecutul său, precum și a ceea ce a fost retrograd și trebuie combătut”¹.

În asemenea context, istoria națională înscrie la loc de frunte marile evenimente petrecut acum 65 de ani la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918.

În Transilvania, pe acest străvechi pământ românesc, cu oameni dirzi și hotărâți care de-a lungul veacurilor și-au apărut cu eroism deosebit ființa națională, drepturile străvechi, limba, cultura și tradițiile, întâlnești la tot pasul vestigiile acestei lupte comune, a românilor și a celorlalte naționalități — maghiari, germani, sârbi etc. — pe care istoria le-a așezat alături de români, pentru independență și dreptate socială. Așa a fost în 1437 pe dealul de la Bobilna; așa a fost în războiul țărănesc, antifeudal, condus de Gheorghe Doja, din 1514; așa a fost în vremile cînd Ștefan învingea oștile semilunii, la Vaslui (1475) sau în vara anului următor (1476); așa a fost în marea luptă pentru unitate cînd Viteazul a realizat în 1600 prima unire a țărilor române; în puternica ridicare revoluționară de la 1848 sau în 1918, cînd s-a realizat unirea cea mare.

Transilvania păstrează vestigiile acestui viforos trecut, demonstrînd astfel că veacurile de istorie și-au pus definitiv pecetea unității pe întregul proces care s-a desfășurat în spațiul carpato-danubiano-pontic de-a lungul veacurilor, propulsînd astfel lupta pentru independență și unitate a românilor în prim planul bătrînului continent european.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate, al comunismului în România*, prezentată la *Congresul educației politice și al culturii socialiste*, 2 iunie 1976, București, Edit. Politică, p. 47.

Începînd cu deceniul al doilea al veacului al XIX-lea, în marea majoritate a țărilor europene popoarele s-au ridicat la puternice acțiuni revoluționare care aveau un pregnant caracter burghezo-democratic, printre ele revoluția condusă de Tudor Vladimirescu (1821) din Țara Românească, cu puternice ecouri și în celelalte țări românești. Apogeul acestor mișcări revoluționare va fi atins în anul 1848, cînd întreaga Europă va fi în flăcări, inclusiv țările române.

În acest context general european, revoluțiile românilor de la 1848, așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, erau: „Plămădite în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, ... au avut un caracter unitar în toate țările române; în centrul lor se aflau pretutindeni: desființarea servitutiilor feudale și eliberarea țăranimii iobage, introducerea libertăților democratice burgheze, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale...”²

Pornind de la faptul că toate țările române se găseau sub jugul asupririi străine, un loc central în revoluțiile românilor de la 1848 l-a avut lupta pentru eliberarea de sub dominația marilor puteri vecine, realizarea unității naționale.

Intervenția militară a imperiilor otoman, habsburgic și țarist a dus la înfrîngerea militară a revoluțiilor românilor, dar nu și la stingerea ideilor și acțiunilor maselor largi populare pentru unitatea și independența patriei. Eludînd hotărîrile principalelor puteri europene luate la Conferința de la Paris (1856), românii reușesc să realizeze dubla alegere, la 5 ianuarie 1859 în Moldova și la 24 ianuarie 1859 în Țara Românească, a lui Alexandru Ioan Cuza, ca domn al Principatelor unite.

Unirea de la 1859 a marcat intrarea noii țări într-o etapă superioară a dezvoltării sale capitaliste. Unul dintre procesele sociale cele mai importante care marchează evoluția societății românești în a doua jumătate a veacului al XIX-lea este dezvoltarea și intrarea fermă în arena vieții politice a tinerei clase a proletariatului industrial, clasa cea mai înaintată a țării, care devine cu tot mai multă pregnanță stegarul celor mai revoluționare idei ale societății, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea deplinei independențe de stat.

Așadar, după unirea din 1859 procesul istoric românesc evidențiază cu deosebită pregnanță faptul că progresele înregistrate în toate domeniile de activitate de către tînărul stat român deveniseră incompatibile cu anacronismul suzeranității otomane și protectoratul puterilor europene, că se maturizaseră toate condițiile pentru obținerea neatîrnării țării.

În asemenea context istoric, țara noastră va participa alături de Rusia la războiul ruso-româno-turc din anii 1877—1878, obținîndu-și independența de stat deplină. Concluzionînd asupra acestui măreț act al poporului român, Programul P.C.R. arată: „Rezultat al luptei eroice a

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Ed. Politică, București, 1973, p. 392.

armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă odată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic îmbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înînruiere asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare³.

Apreciind la superlativ acest eveniment cardinal al istoriei moderne a României, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta următoarele: „Putem spune acum că fără cucerirea independenței din 1877 nu ar fi fost posibilă nici realizarea statului național unitar din 1918; așa cum nu ar fi fost posibile evenimentele următoare care au asigurat victoria socialismului în România”⁴.

În noile condiții, ascensiunea — desigur, pe calea capitalistă — a statului român independent este asigurată. Pentru temeinicia ei, România va încheia, în 1883, tratate secrete cu Germania și Austro-Ungaria. Dar rezolvarea incompletă a problemei țărănești atît prin reformele lui Cuza, cît și în perioada domniei lui Carol I a generat seismul puternicelor răscoale țărănești din anul 1907, sîngeros reprimat de clasele dominante din România cu moartea a 11.000 de țărani. În aceeași perioadă, ca urmare a procesului de radicalizare a maselor muncitoare, se constituie primul partid politic al clasei muncitoare din România, Partidul social-democrat al muncitorilor din România (1893). De acum, în peisajul politic românesc acționează o forță revoluționară a cărei prezență activă se va simți în toate evenimentele istorice ce au urmat.

La finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea situația Europei prezenta simptome economice, politice și sociale îngrijorătoare. Marile puteri imperialiste își afirmau pe față tendințele de împărțire și reîmpărțire a sferelor de dominație, de acaparare a noi teritorii.

Peste capul și împotriva tendințelor pașnice ale popoarelor, guvernele, după calcule amănunțite, scindează marile puteri europene, în funcție de interesele economice și politice, în două grupări imperialiste: Puterile Centrale sau Tripla Alianță (constituită în urma aderării Italiei, în mai 1882, la tratatul secret dintre Germania și Austro-Ungaria din 1879) și Antanta sau Tripla Înțelegere (Franța, Anglia și Rusia țaristă din 1907).

Pornind de la un fapt nesemnificativ ca dimensiuni politice — asasinarea arhiduceului Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei și a soției sale Sofia Chotek, la Sarajevo, de către Gavril Prinkip, membru al unei organizații naționale sîrbe —, marile contradicții existente între puterile europene irump cu deosebită violență la finele lunii iulie — începutul lunii august 1914, printr-o suită de declarații de răz-

³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Ed. Politică, București, 1975, p. 34.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului independenței de stat a României*, 9 mai 1977, Ed. Politică, București, 1977, p. 25.

boi reciproce. Prin intrarea ulterioară în război și a altor țări, printre care Japonia, S.U.A., etc., acesta va lua un caracter mondial. Început la 28 iulie 1914 prin atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria, războiul a angajat, timp de 4 ani, 33 de state cu o populație de peste un miliard de locuitori, provocând moartea a zece milioane de oameni și rănirea sau invalidarea altor douăzeci de milioane de oameni provocând de asemenea umanității pagube de peste 278 miliarde de dolari⁵.

În acest context istoric, peste țările mici și mijlocii, dintre care multe cu o dezvoltare economică slabă, plutea amenințarea coterpii sau a aderării, în urma presiunilor, la o tabără sau alta. De asemenea, multe dintre aceste țări, subjugate sau pe punctul de a fi acaparate de marile puteri, năzuiau fie la cucerirea sau consolidarea independenței reale, fie la realizarea de state naționale unitare.

România era atunci un stat mic ale cărui realități social-economice îl defineau ca agrar, cu o industrie aflată în curs de dezvoltare, al cărui ansamblu economic era dominat de relații capitaliste ce se împleteau în ce privește agricultura cu rămășițe feudale încă puternice. În fața României de atunci se ridicau spre soluționare probleme majore în ce privește necesitatea obiectiv-istorică de a-și desăvârși procesul de înfăptuire a statului național unitar, consolidarea independenței și suveranității, realizarea unui regim profund democratic, rezolvarea acutei probleme a numeroasei țărâni lipsite de pământ, a maselor largi exploatate de moșierime și de marea burghezie, ridicarea în special a potențialului industrial și în general a celui economic⁶.

Problema cardinală a acelei epoci istorice, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „era făurirea statului național-unitar — aspirație seculară a poporului român, necesitate legică a dezvoltării societății românești”⁷. Nefiind încă pregătită din punct de vedere tehnic pentru un astfel de război, urmărind să cruțe cât mai mult sînge, dar, în același timp, manevrînd cu abilitate pe cale diplomatică pentru recunoașterea drepturilor sale istorice, România a adoptat la 3 august 1914 poziția de neutralitate. Unanim, poporul român a apreciat poziția guvernului condus de Ion I. C. Brătianu. În această concepție s-a înscris și Partidul Social-Democrat, al cărui Congres extraordinar, ținut la 10 august 1914, și-a dat acordul pentru poziția de neutralitate și de apărare a integrității teritoriale.

Amenințată continuu de flăcările uriașei conflagrații care se întinseseră peste cea mai mare parte a Europei și a altor continente, România se găsea în situația gravă de a deveni teatrul unui război pustiitor și de a fi invadată de armatele statelor imperialiste. Mai mult, Puterile Centrale, încă din 1915, se pregăteau deja pe plan militar, concentrîndu-și forțe în sudul Transilvaniei pentru invadarea României, atrase în special de mirajul petrolului și grînelor românești.

⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 432—435.

⁶ George Protopopescu, *Artă militară românească în primul război mondial (1916—1917)*, Cluj, 1973, p. 3—5.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Ed. Politică, București, 1966, p. 21.

În același timp, începînd cu primăvara și mai ales cu vara anului 1916, Antanta a trecut la puternice presiuni asupra țării noastre, chiar cu caracter ultimativ, în special pentru ca România, dezlănțuind o ofensivă de amploare împotriva Puterilor Centrale în Transilvania, să producă o diminuare substanțială a presiunii acestora pe frontul vest-european, mai ales în regiunea Verdun și pe riul Somme.

Cu toată presiunea externă exercitată de ambele grupări beligerante, conjugată cu o presiune internă a acelor forțe politico-sociale care vedeau realizarea unității naționale prin intrarea României în război alături de Antantă, guvernul român, apreciind just că nu există încă condiții favorabile pentru angajarea țării în marea conflagrație în vederea înfăptuirii unității naționale, a reușit să navigheze vreme de doi ani pe talazurile mării atît de furtunoase a războiului.

Opinia publică din România acționa însă consecvent și convergent în vederea angajării țării pentru realizarea unității naționale. Astfel, în februarie 1915 s-a constituit la București „Legiunea ardeleană” condusă de poetul Octavian Goga. „Legiunea” se adresa cu predilecție românilor de peste munți. Steagul ei era tricolorul românesc, avînd culorile așezate transversal. Pe el figurau, alături de un vultur, portretele încărcate de simbol ale lui Horea, Cloșca, Crișan și Avram Iancu. Numărul membrilor acestei „Legiuni” a crescut repede cu mulți foști soldați din armata austro-ungară, trecuți dincoace de munți. În septembrie 1915 avea 800 de membri, în noiembrie, aproape 3.000 de persoane înscrise. În octombrie „Legiunea” scotea gazeta „Ardealul”, organul său de propagandă. Într-o moțiune, adoptată la 22 octombrie, membrii organizației jurau sub faldurile steagului: „Vom muri sau vom învinge alături de brava armată a României”.

Paralel cu activitatea desfășurată de asociația „Acțiunea națională”, constituită în octombrie 1914 sub președinția Dr. Ion Cantacuzino și care se pronunțase deschis pentru intrarea în război alături de Antantă, în primăvara anului 1915 se înființează organizația „Acțiunea patriotică”, avînd ca președinte pe Victor Ionescu, care a inițiat marele miting de la Arenele romane, la 14 iunie 1915. Aici au vorbit: Dr. Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Dr. Ion Cantacuzino, ultimul afirmînd răspicat: „Nu uitați că atît în țara lui Tudor Vladimirescu, cît și în țara lui Horea nu există putere guvernamentală, oricare ar fi ea, care ar putea întîrzia la infinit, fără riscul de a se prăbuși, realizarea fatală a aspirațiilor noastre naționale”.

Sub presiunea opiniei publice, partidele și grupările politice se declarau tot mai deschise pentru o acțiune largă și urgentă în sprijinul unității naționale.

Activitatea propagandistică a „Acțiunii Naționale”, precum și a „Acțiunii patriotice” a avut o mare audiență în mase; lozincile lansate de ele: „Să trecem Carpații!”, „A sunat ora eliberării, fraților!”, erau adoptate cu entuziasm de opinia publică românească. La rîndul ei, presa a desfășurat o activitate susținută în favoarea intrării României în război împotriva Puterilor Centrale, pentru eliberarea Transilvaniei și Banatului. Liderii mișcării naționale unioniste ardeleni, în frunte cu Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Onisifor Ghibu, care trecuseră Carpații în România încă din 1914, în colaborare cu asociațiile arătate și alte orga-

nizații politice, susțineau o activă propagandă în vederea întregirii țării. La București a fost reeditată „Tribuna” (de la Sibiu), ca revistă săptăminală „politică și culturală”, unde activau și românii ardeleni. Acestora, li se adaugă vechea „Ligă culturală”, care, de la Congresul extraordinar ținut la București în 14/26 decembrie 1914, la propunerea lui Barbu Ștefănescu Delavrancea și-a schimbat denumirea în „Liga pentru unitatea națională a românilor”, alegându-și un nou Comitet de conducere din care făceau parte: Dr. Vasile Lucaciu (președinte), B. Ș. Delavrancea (vicepreședinte), N. Iorga (secretar), Simion Mindrescu (casier central), N. Filipescu, Take Ionescu, dr. C. Istrati, I. Grădișteanu, O. Goga membri. De asemenea, s-a aprobat noul program al „Ligii”, ce-și propunea să acționeze pentru a grăbi ceasul eliberării românilor, hotărându-se crearea unui ziar, „Unitatea Națională”, și a unui fond special provenit din subscripții.

Un alt aspect al solidarității tuturor românilor în lupta pentru unitatea națională l-a constituit împotrivirea, în diferite forme, a românilor încorporați în armata austro-ungară. Astfel, de pe fronturile din Rusia, Italia, Serbia au dezertat zeci de mii de soldați români și de alte naționalități. Rapoartele și informările confidentiale dezvăluiau o stare „îngrijorătoare” pe front pentru cauza Imperiului habsburgic.

Idealul unității naționale antrenase toate clasele și partidele politice. Chiar și membrii clubului de studii al Partidului Conservator, întrunit în București sub președinția lui Ion Lahovari, au cerut intrarea imediată în acțiune, trecându-se peste deosebirile de vederi.

Larga mișcare pentru unitate națională, poziția hotărâtă a opiniei publice românești în favoarea luptei împotriva dualismului austro-ungar se reflectă și în dezbaterile parlamentare. Așa de exemplu, în ziua deschiderii Parlamentului, la 15 noiembrie 1915, mesajul tronului a fost întâmpinat cu strigătele „Vrem Ardealul!”. În cuvântul lor, oameni de seamă ai vieții politice dezvăluiau abuzurile săvârșite în Transilvania de autoritățile ungare ale guvernului condus de István Tisza. Astfel, N. Filipescu în Cameră și N. Iorga în Senat au dat la iveală un mare număr de cazuri de brutalități și violențe exercitate asupra românilor din Transilvania.

Punctele de vedere ale guvernului român pentru alăturarea țării la Antantă au fost formulate pe cale diplomatică sau prin interviuri acordate unor ziare de mare tiraj, de către premierul român Ion I. C. Brătianu. De asemenea, în ianuarie 1916, diplomatul român Victor Antonescu și colonelul Rudeanu, trimiși în misiune specială la Paris, au făcut cunoscute guvernului francez condițiile în care România ar intra în război. Ca urmare, în aprilie 1916, Armata, determinată de împrejurările strategice militare, a dat indicații reprezentanților săi la București să înceapă negocieri cu guvernul român. Asigurându-se o discreție desăvârșită, se încheia, la 4/17 august 1916, între România și cele patru puteri ale Antantei (Anglia, Franța, Rusia și Italia) un tratat de alianță și o convenție militară, prin care țara se obliga să intre în război împotriva Austro-Ungariei, nu mai târziu de 15/28 august 1916, cu scopul explicit de a readuce la patria-mamă provinciile românești de dincolo de Carpați. Iar convenția militară prevedea o dublă ofensivă premergătoare cu 8 zile intrării României în război, și anume: la sud, a

forțelor engleze (debarcate între 30 septembrie—5 oct. 1915 în zona Sălonic) și la nord, a forțelor ruse în Bucovina. De asemenea, o cooperare româno-rusă pentru apărarea Dobrogei și o aprovizionare a armatei române în flux continuu cu muniții, artilerie grea, armament automat, avioane, material sanitar, de minimum 300 tone zilnic. Consiliul de coroană de la Cotroceni din ziua de 14/27 august 1916 a aprobat tratatele încheiate, cu o singură excepție, vechiul filogerman P. P. Carp.

La 14/27 august 1916, ora 20,45, ambasadorul României la Viena, Edgar Mavrocordat, remitea guvernului Austro-Ungariei declarația de război a României, concomitent cu începerea trecerii Carpaților de către trupele române.

Deci, intrînd în război de partea unei grupări imperialiste, dar numai după ce prin tratatul încheiat își asigurase dezideratul multiseclar al realizării statului național unitar, România se angaja în războiul popular și național pentru reîntregirea țării.

Ca urmare a faptului că aliații nu și-au respectat angajamentele formale luate prin tratatul și convenția militară încheiate cu România, s-a creat posibilitatea concentrării de forțe numeroase (peste 40 de divizii) și dotate cu cea mai modernă tehnică de luptă ale armatelor Puterilor Centrale în sudul Transilvaniei și în Dobrogea, inamicul, cu tot eroismul armatei române, cîștigînd campania anului 1916 și ocupînd la 6 decembrie 1916 Bucureștiul — Capitala României.

Cu toate că armata română a fost înfrîntă și a suferit pierderi mari (cca. 250.000 de oameni), ea nu a putut fi nimicită, retrăgîndu-se în ultimul colț de pămînt liber, Moldova lui Ștefan, unde, cu sprijinul aliaților ruși și al misiunii militare franceze conduse de generalul Berthelot, au oprit înaintarea dușmană.

Cu sprijinul material al aliaților, cu toate vicisitudinile iernii 1916/1917 (boli molipsitoare — tifosul, dizenteria; gerul și marile cantități de zăpadă căzute), armata română s-a refăcut și reorganizat pe baza experienței de război.

La 11 iulie 1917, Armata a 2-a română, comandant generalul Alexandru Averescu, dezlănțuie o puternică ofensivă, pătrunzînd 20 km în dispozitivul inamic pe o lărgime de 30 km; numai retragerea trupelor ruse în Bucovina a determinat oprirea ofensivei românești. La începutul lunii august 1917, Mackensen dezlănțuie o puternică ofensivă în zona Mărășești. Luptînd cu un eroism deosebit, Armata 1-a română, comandant general Eremia Grigorescu, a obținut acea strălucită victorie, oprind după lupte grele armata germană la 9 august 1917. Pentru a opri încercările de pătrundere dușmane pe valea Trotușului, ambele armate române au dat bătălia de la Oituz, în care au avut o strălucire deosebită luptele de un eroism legendar de la Coșna și Cireșoaia, unde a căzut la 3 septembrie 1917, în atacul de pe dealul Secului, eroina poporului român, sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, în fruntea plutonului său din regimentul 43/59 infanterie. Acest mănunchi de nume glorioase: Mărăști, Mărășești, Oituz, formează bătălia de la porțile Moldovei, prin care a fost oprită înaintarea trupelor Puterilor Centrale, provocîndu-le mari pierderi, o înfrîngere categorică, ce a răscolit întreaga opinie

publică mondială, provocând un puternic curent în favoarea dezideratelor de unitate și independență națională pentru care luptase de veacuri poporul român.

În anul 1917 au loc evenimente cardinale revoluționare în Rusia; în februarie 1917, țarismul, anacronicul sistem de conducere și social, este înlocuit, iar la 25 octombrie/7 noiembrie 1917 Marea Revoluție Socialistă victorioasă preia puterea politică în marele stat de la răsărit. Decretul asupra păcii dat de noua putere sovietică orientează statul rus spre încheierea păcii cu Puterile Centrale. Astfel, la 20 noiembrie/3 decembrie 1917 este semnat armistițiul de la Brest-Litovsk, iar în urma unor ample tratative va fi semnată la 9 februarie/3 martie 1918 pacea de la Brest-Litovsk.

În atare situație militară, România se vede obligată să încheie la 26 noiembrie/9 decembrie 1917 armistițiul de la Focșani cu Puterile Centrale.

Ca urmare a complexelor dezbateri ce au avut loc în cadrul Consiliilor de coroană ținute la Iași în zilele de 17, 18 și 19 februarie 1918, a fost adus la conducerea țării un guvern prezidat de către Alexandru Marghiloman, șeful partidului conservator, la 14 martie 1918, după ce guvernul condus de generalul Al. Averescu semnase la 20 februarie 1918 preliminarile de pace la Buftea, prin Constantin Argetoianu.

Cu toate încercările diplomației românești de a ieși din cleștele de oțel al Puterilor Centrale, au urmat negocierile pentru încheierea păcii, desfășurate la Palatul Cotroceni din București, unde s-a semnat la 24 aprilie/7 mai 1918 tratatul de pace. Cele 31 articole, repartizate în 8 capitole, reprezentau tot atâtea mijloace de sugrumare a țării. Erau prevăzute cesiuni teritoriale românești: întreaga Dobroge și Munții Carpați, precum și oneroase privilegii pentru Puterile Centrale: petrolul concesionat pe 30 de ani cu drept de prelungire încă de 2 ori, monopolul produselor agricole, concesionarea pădurilor etc.; precum și o datorie de 31 miliarde lei aur (echivalente azi la 700 miliarde lei) etc.

Fără îndoială, răspunsul la întrebarea dacă această „pace punică“ a fost un act de „tradare națională“ este negativ. A fost un act de salvare națională care a permis reluarea ofensivei militare a României câteva luni mai târziu, printr-un consens general, contra Puterilor Centrale, pentru același scop care dictase și intrarea în război în august 1916, reîntregirea național-statală.

În aceste condiții deosebit de grele, poporul român nu a încetat lupta pentru realizarea idealului național de unitate și independență deplină. Pacea nedreaptă de la Buftea—București impusă României de Puterile Centrale a fost primită de toți românii cu ură și dispreț.

Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Italia au precizat, în perioada imediat următoare, punctul lor de vedere despre această „pace“, consemnând caracterul ei de „dictat“ și situația de totală izolare a României. Dealtfel, nici parlamentul român nu a ratificat tratatul și nici șeful statului nu l-a sancționat.

În anii 1917—1918, românii aflați în străinătate au intensificat, prin mijlocirea presei, lupta pentru unitatea națională. Astfel în Franța, la 17 ianuarie 1918, a apărut ziarul „La Roumanie“, sub conducerea, la început a lui Pavel Brătășeanu, C. Banu, Const. Mille și Emil Fa-

gure; în Rusia „L'Entente“ la Petrograd (N. D. Cocea), „România mare“ la Kiev, „Foaia voluntarilor români din Austro-Ungaria“, mutată apoi, în 1919, în Franța, „Depeșa“ la Odesa și tot acolo „Vestitorul“ (redactor E. Nicolau), „Ardealul“ („Transilvania“, apoi „România nouă“) la Chișinău (redactor Onisifor Chibuc) ș.a.; în Italia „Frăția“; în S.U.A. „Roumania“ la Chicago, „Libertatea“ la Cleveland, în Franța, la Paris „Românul“ și „La Transylvanie“ etc.

În a doua parte a anului 1918, victoria începe să încline de partea Antantei. La 6 noiembrie 1918, regele a cerut demisia guvernului Marghiloman, numind un nou guvern condus de generalul Constantin Coandă. La 9 noiembrie 1918, România reintră în luptă alături de Antantă. Așadar, când s-a încheiat armistițiul de la Rhétondes cu Germania, la 11 noiembrie 1918, ca și cel cu Ungaria la 13 noiembrie 1918, România lupta din nou cu toate forțele sale alături de Puterile Aliate și Asociate, împotriva Germaniei și Austro-Ungariei pentru eliberarea tuturor teritoriilor locuite de români.

În acest cadru internațional poporul român a reușit cu grele sacrificii materiale și umane să-și realizeze dezideratul multiseclar al unității naționale și de stat.

O contribuție de seamă la realizarea unității naționale au avut-o zecile de mii de români din Transilvania, Banat și Bucovina, aflați prizonieri în Rusia, care au cerut în mod voluntar să intre în armata română pentru a lupta împotriva Puterilor Centrale.

Pe fondul situației create de lupta revoluționară a maselor, care înlătura de pe scena istoriei dominația Imperiului austro-ungar, lupta națională a românilor din Transilvania a pornit pe făgașul reorganizării ei politice sub conducerea Partidului Național Român și a Partidului Social-Democrat, acțiunea lor situându-se, începînd cu finele lunii octombrie 1918, pe o platformă politică comună.

Din orașul Arad, care de ani de zile era un veritabil centru politic al românilor, Consiliul Național Român Central, constituit la 18/31 octombrie 1918, a dirijat întreaga acțiune de „organizare a vieții politice pe teritoriul Transilvaniei“, ceea ce s-a realizat prin crearea consiliilor naționale comitatense la nivelul comitatelor. La rîndul lor, aceste consilii au îndrumat în mod direct crearea consiliilor naționale locale în toate orașele și comunele Transilvaniei. Concomitent cu această acțiune au fost organizate gărzile naționale militare și civile, aflate sub îndrumarea directă a consiliilor naționale, toate desfășurîndu-și activitatea în conformitate cu indicațiile Comitetului Național Român Central, constituit din 6 reprezentanți ai P.N.R. (Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voievod și Aurel Vlad) și 6 reprezentanți ai P.S.D. (Tiron Albani, Ion Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu).

Voința de unitate națională și statală grăbea marele plebiscit național de la Alba Iulia.

La Alba Iulia au sosit 1.228 de delegați, aleși atît în circumscripțiile electorale din toate județele Transilvaniei, cît și delegați ai tuturor organizațiilor politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive românești, de pe întreg teritoriul Transilvaniei. Erau prezenți numeroși oameni politici, fruntași ai mișcării naționale, ca Gheorghe Pop de Bă-

sești, Ștefan Ciceo-Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voievod, Aurel Lazăr, Ioan Suciu, dr. Petru Groza, Emil Petrovici, Ioan Vidu, Emil Bologa ș.a.

De asemenea, au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației, reprezentând peste 70.000 muncitori organizați, printre care Ion Flueraș, Ion Mihuț, Tiron Albani, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Emil Isac, Basiliu Surdu, Iosif Renoiu, Zaharia Pop, Victor Tafleu, I. Munteanu, Iosif Ilie, Constantin Felec, dr. Valeriu Roman ș.a.

Din toate localitățile Transilvaniei și Banatului au venit un număr de peste 100.000 de oameni, cărora li s-au alăturat alți 15.000 de muncitori, trimiși de sindicatele muncitorești din toate orașele și centrele industriale și miniere ale Transilvaniei.

În ziua de 1 decembrie 1918, Marea Adunare constituantă a românilor din Transilvania, Banat și din părțile ungurene, de sub președinția lui Gheorghe Pop de Băsești, după ce a ascultat strălucita expunere cu ample referiri istorice a lui Vasile Goldiș, votează în unanimitate Unirea Transilvaniei cu România. Așadar, prin forma de organizare, prin participarea largă a maselor, a delegaților aleși prin votul unanim al populației din întreaga Transilvanie, Adunarea Națională de la Alba Iulia a căpătat un profund caracter plebiscitar, democratic, reprezentând populația românească majoritară dintotdeauna pe aceste meleaguri, care era singură în drept să hotărască asupra soartei sale.

Istorică Declarație de Unire cu Țara este un adevărat model de democratism, un model pentru crearea tuturor premiselor de bună conviețuire a românilor cu toate naționalitățile așezate alături de români de-a lungul zbuciumatei noastre istorii. Dealtfel, populația săsească, în adunarea de la 8 ianuarie 1919 de la Mediaș, cea șvăbească în adunarea de la 10 august 1919 de la Timișoara, iar cea maghiară prin adunările Consiliilor Naționale Maghiare din majoritatea centrelor urbane transilvănene, și-au dat adeziunea la mărețul act al Unirii⁸.

Tratatele de pace încheiate la Paris nu au făcut altceva, decît să recunoască în final ceea ce hotărîseră masele largi populare în acel an de neuitat 1918.

Adevărata realizare a tuturor marilor deziderate și-a găsit oglindirea în actele procesului revoluționar ce a urmat momentului crucial din augustul fierbinte al anului 1944 și ea se datorește curajului, justeței și orientării politice a Partidului Comunist Român.

Aniversînd cei 65 de ani care au trecut de la marele moment Alba Iulia, națiunea noastră socialistă, strîns unită în jurul și sub conducerea P.C.R. în frunte cu secretarul său general — tovarășul Nicolae Ceaușescu, inspirîndu-se din bogata arie de evenimente a istoriei naționale, luptă hotărît, trecînd peste toate greutățile lumii contemporane, pentru civilizație și progres, pentru pace și dezvoltare, pentru România comunistă.

GEORGE PROTOPOPESCU

⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 436—607; 612—617; 626—644; v. și George Protopopescu, *op. cit.*, p. 63—76.